Originalni naučni rad UDK: 272:392.5(450)“17“(093)

https://doi.org/10.21301/eap.v14i2.11

Ivan Birta
Arhiv Birta, Rešica, Rumunija

Saša Nedeljković
Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
snedeljk@f.bg.ac.rs

Papski nalozi za istragu u vezi sa bračnom dispenzacijom kao istorijskoantropološki izvori*

Apstrakt: Papska pisma lokalnim biskupima u vezi sa bračnom dispenzacijom do sada nisu bila korišćena kao istoriografski i antropološki izvori. U ovom radu učinjen je pokušaj da se proveri njihova upotrebljivost u tom smislu. Dva pisma iz katoličkog fonda Arhiva Birta su izdvojena i komparativnom analizom se nastojalo da se utvrdi u kojoj meri su ona korisna za proveru istorijskih podataka oko kojih postoje nedoumice, a u kojoj meri ona mogu da ponude nove, do sada nepoznate i važne informacije. Pri tome je, naravno, vođeno računa o svim ograničenjima takve građe i o njenoj adekvatnoj kontekstualizaciji. Reč je o pismima kojima papa nalaže lokalnim biskupima da provere navode u molbi napuljskih plemića koji žele da stupe u brak iako su bliski srodnici. Budući da su drugi originalni dokumenti o proučavanoj temi trenutno nedostupni, a da građa nije sređena, objedinjena i objavljena u štampanoj formi, dometi papskih pisama, kao izvora, proveravani su upoređivanjem sa javno dostupnim digitalizovanim bazama podataka i internet prezentacijama i enciklopedijama.

Ključne reči: papska pisma, bračna dispenzacija, Napulj, XVIII vek, porodica Pinjateli, feud San Demetrio, porodica Spineli

Ovo je treći članak koja se bavi Arhivom Birta. U prvom od dva prethodna rada o ovom arhivu opisane su složene društvene prilike koje su omogućile i/ili provocirale formiranje Arhiva Birta (Nedeljković 2018). Opisan je proces konstituisanja (ili konstruisanja) arhiva, izvršena je analiza raznih aspekata nje-

* Članak je rezultat rada na projektu "Transformacija kulturnih identiteta u savremenoj Srbiji i Evropska Unija", koji finansira Ministarstvo za nauku Republike Srbije pod brojem 177018.

govog funkcionisanja i urađena je sistematizacija građe koja je do sada u njemu pronađena. U drugom radu je započeto sa predstavljanjem rezultata analize građe koja se u arhivu nalazi. Za početak, odabrana je građa iz jedne od zbirki katoličkog fonda. Zbirka koja je odabrana sadrži kolekciju papskih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom iz XVII i XVIII veka (Birta i Nedeljković 2018). U tom radu proučen je kontekst u kome su pisma nastala kako bi se, u ovom, trećem radu, započelo sa istraživanjem koje, uslovno, možemo nazvati netipičnim istoriografskim istraživanjem, i koje treba da pokaže mogu li nam ova pisma pomoći da saznamo više činjenica o datom istorijskom periodu, o proučavanom području i o naučnim problemima koji nas zanimaju. U narednim radovima proveriće se potencijal ovih pisama kao izvora za antropološka istraživanja.[1]

Katolički fond i zbirka pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom odabrani su kao prvi za analizu zbog toga što je uočeno da je pomenuta zbirka prilično bogata građom. Zbog toga se pošlo od pretpostavke da postoje velike šanse da ta građa sadrži važne ili zanimljive podatke koji bi mogli da omoguće rasvetljavanje mnogih društvenih procesa i naučnih problema, ali i zbog pretpostavke da bi ta zbirka, čak i da u njoj nema prvorazrednog materijala, mogla, zbog količine materijala, da omogući uporednu analizu koja bi bacila novo svetlo na već poznate procese. Pisma koja su pregledana predstavljaju nalog pape, tj. ovlašćenih lica koja su u njegovo ime to radila, nekom od lokalnih biskupa širom Italije da proveri (ili istraži) navode u molbi građana koji su želeli da im se dozvoli brak sa bliskim srodnikom, te da taj biskup na osnovu provere donese adekvatnu odluku. Pisma koja su predmet analize evidencija su iz jedne od faza relativno ustaljenog procesa davanja dozvola za stupanje u brak bliskih srodnika[2]. Prvu fazu čini upućivanje molbi zainteresovanih papskoj kancelariji, u kojima se obrazlaže želja za stupanjem u brak i objašnjavaju razlozi za traženje dispenzacije, druga faza je obraćanje pape lokalnom biskupu pismom u kome papa preporučuje davanje oprosta grešnicima, nalaže istragu i zahteva određene mere za pokajanje, a treća faza je davanje dozvole za brak, tj. sklapanje braka.

Pomenuta pisma do sada nisu bila predmet naučnih analiza i to iz više razloga. Prvi i najvažniji razlog leži u tome što se radi o internoj prepisci unutar Katoličke crkve, koja dugo nije bila dostupna naučnoj javnosti. Početkom XX veka verovalo se da je arhiv u vezi sa bračnom dispenzacijom (koja ulazi u sastav arhiva Apostolskog penitencijara) izgubljen (vidi Haskins 1905). Drugi razlog leži u činjenici da nije bilo preteranog razloga da se ova građa čuva, zato što ona ne sadrži dokumente, već delove uobičajene administrativne procedure,

[1] Istraživanje je zahtevalo saradnju većeg broja saradnika. Na raščitavanju i prevođenju spisa su, pod vođstvom Ivana Birte iz Rešice, radili klasični filolozi sa Univerziteta u Berlinu.

[2] „Bračna dispenzacija"; o tome vidi više u Birta i Nedeljković 2018.

koji su nakon donošenja zvanične odluke gubili na značaju kako sa stanovišta Crkve, tako i sa stanovišta molioca[3]. Treći razlog je u tome što je ta građa tipska, svedenog sadržaja, gotovo da ima oblik formulara i da se, shodno tome, verovalo da ne može nositi mnogo važnih ili zanimljivih podataka. Vremenom su, međutim, argumenti za izbegavanje ili minimiziranje značaja ove građe mogli, bar delimično, biti dovedeni u pitanje. Kao prvo, tokom vekova mnogo prvorazredne građe je izgubljeno ili ona nije bila dovoljno pouzdana i jasna, tako da se određena razjašnjenja ili potvrde moraju tražiti u tzv. drugorazrednoj građi.[4] Osim toga, naučni interes se poslednjih decenija znatno proširio, naročito zbog razvoja istorijsko-antropološke discipline, što je iniciralo i razvoj naučne teorije i metodologije (o tome vidi npr. u Kalb et al. 1996). To je omogućilo okretanje novim vrstama izvora i pronalaženje načina za izvlačenje maksimuma iz ove "manje vredne" ili "manje bogate" građe. Zbog svega toga pomenuta pisma danas bi možda mogla predstavljati značajan izvor za naučna istraživanja. Tu bi pretpostavku, međutim, trebalo proveriti. Zato je u ovom radu učinjen pokušaj da se proveri verodostojnost materijala u ovoj zbirci katoličkog fonda, kao i njegova relevantnost za dalja naučna istraživanja. Drugačije rečeno, biće učinjena provera potencijala ovih pisama kao dopunskog sredstva u razjašnjavanju pojedinih istoriografskih pitanja.

Kao što je već rečeno, pomenuta pisma su standardizovane forme, iako se donekle razlikuju od slučaja do slučaja, i nose jako malo informacija koje su neophodne za kvalitetnu istoriografsku analizu. To znači da se, osim imena i godine kada su predali molbu, o moliocima u pismu navodi jako malo podataka. Navedeno je ime biskupa koji je za njih bio nadležan, kao i naziv biskupije, ali su ta dva podatka u svim pismima nečitka zbog oštećenja. Ne zna se čime su se molioci bavili, kako su živeli, u šta su verovali, kako je došlo do upućivanja njihove molbe, šta je presuđeno u vezi sa njihovom molbom, i do kakvih je to implikacija dovelo u njihovom kasnijem životu. Arhiviranje dokumentacije o takvim slučajevima nije bilo ni trajno, ni centralizovano, i mnogi materijali koji bi mogli pomoći u razjašnjenju su danas razbacani po velikom broju državnih i privatnih arhiva širom sveta. Da bi se našli makar delimični odgovori na postavljena pitanja bilo je neophodno da se pronađu izvori koji bi mogli pružiti relevantne informacije. Ali, da bi se došlo do adekvatnih izvora bilo je potrebno preciznije vremenski i prostorno locirati aktere navedene u pismu. Zato su u pregledanim pismima prvo traženi bilo kakvi tragovi ili podaci koji bi mogli biti korisni prilikom utvrđivanja tačnog identiteta molioca.

[3] O metodološkim problemima upotrebe ove građe vidi Salonen and Schmugge 2009.

[4] Dokumentacija o dispenzacijama vršena je na tri nivoa: na nivou lokalne crkve, gde je evidencija vršena prilično aljkavo i stoga je nepotpuna; na nivou biskupije gde je vođena precizna evidencija i gde je dokumentacija potpuna; i na nivou Vatikana, gde dokumentacija takođe nije potpuna (Cavalli Sforza et al. 2004, 5–6).

Značaj i upotrebljivost ovih pisama kao izvora trebalo bi proučavati u dva koraka. Kao prvo, trebalo bi što iscrpnije inventarisati i vrednovati postojeću građu o proučavanom problemu, proučavanom periodu i regionu. Kao drugo, trebalo bi odrediti mesto ili rang ovih pisama u hijerarhiji postojećeg korpusa građe, odnosno definisati ulogu ovih pisama u razumevanju proučavanih procesa. Postoji niz subjektivnih i objektivnih razloga zbog kojih prvi korak u ovoj fazi istraživanja ne može biti dosledno i iscrpno sproveden. Građa nije potpuno sređena i objavljena u štampanoj formi. Zbog toga ova rasprava ne može u potpunosti odgovoriti na prvi zahtev. Međutim, ona može biti prilično dosledna i iscrpna ukoliko se popišu i vrednuju javno dostupne baze podataka, javne internet prezentacije, enciklopedije i objavljene studije ili hronike o akterima i mestima koji se u pismima javljaju. Postoji veći broj javnosti dostupnog materijala koji se odnosi na pomenuti period i pomenuti region, koje pokazuju izvesne nedorečenosti ili nepreciznosti, kao i priličnu međusobnu neusklađenost. Ukoliko papska pisma budemo koristili unutar tog sistema izvora, moguće bi bilo utvrditi da li su i u kojoj meri pomenuta papska pisma pouzdan izvor, odnosno izvor kojim se može proveriti i korigovati pomenuta grupa izvora.

Na žalost, gotovo sva do sada pregledana pisma iz pomenute zbirke predstavljaju molbe običnih građana koji nisu poznati istoriji, i čijih imena nema u zvaničnim dokumentima, hronikama i prezentacijama.[5] Takođe, nazivi mesta iz kojih su molioci poticali, kao i imena biskupa koji su bili određeni za proveru, kao što je već rečeno, nisu čitljiva, pa samim tim ne mogu biti osnov za utvrđivanje tačnih podataka. Ipak, na sreću, dve molbe su se razlikovale, jer se u njima pominje da su molioci aristrokrate, dok se u jednoj od njih spominje i titula potencijalnog mladoženje, koja uključuje i geografsku odrednicu. To je otvorilo mogućnost za identifikaciju, jer su se podaci o plemićima čuvali tokom vekova u raznim arhivima.

Prezentacija građe: prvo pismo

Prvo pismo koje je predmet našeg interesovanja nosi evidencioni broj 641/01.06.1725, i sledeće je sadržine:

> Biskup Benedikt, sluga slugu Božijih pozdravlja svog voljenog sina, generalnog vikara u spiritualibus[6] našeg prečasnog brata, arhiepiskopa [...] i blagoslovi ga apostolski. Molba [...] našeg voljenog sina, koja nam je nedavno predstavljena od strane našeg voljenog sina, laika Fabricija Pinjatelija Samuelisa, vojvode Sankti

[5] Radi se o 16 pisama, nastalih u periodu između 1618. i 1731. godine. Obuhvataju period u kome su stolovale pape Pavle V (1550–1621), Kliment XI (1700–1721), Inoćentije XIII (1721–1724), Benedikt XIII (1724–1730) i Kliment XII (1730–1740).

[6] bukvalno: u duhovnim stvarima

Demetrija i Rokea[7] i naše u Hristu voljene ćerke, gospođe Ane Maria Arkamone, grofice grada (...), sadrži da oni – koji potiču iz aristokratskih porodica – iz određenih opravdanih razloga, koji se tiču njihovih srca, žele da se venčaju, ali s obzirom na to da su u srodstvu četvrtog stepena, oni svoju želju u toj tački ne mogu da ostvare bez naše dispenzacije i dispenzacije Svete stolice. Zbog toga nas oni ponizno mole da, iz apostolskog dobročinstva, za njih preuzmemo povoljnu brigu. Ovim putem ih dakle sa pravnim dejstvom i kao posledicu našeg dopisa oslobađamo od svakog vida ekskomunikacije, interdikcije i drugih presuda i crkvenih kazni, koje bi se eventualno na njih odnosile. Ovim putem, apostolskim dopisom nalažemo vašoj skromnosti, da bez bilo kakve nade za ikakvim poklonima ili nagradama, i ako bi ti pokloni i nagrade bili dobrovoljno dati – mi te opominjemo da se od njih držiš podalje – da se o gore navedenom sadržaju dobro informišeš i da, ako pri tom saznaš da je molba istinita, za čega je tvoja savest odgovorna – i ako žena zbog toga nije oteta i kada ta prepreka srodstva četvrtog stepena i apostolska pravila i uputstva ili druge prepreke ne budu više stajale na putu, dakle da im putem našeg autoriteta, javno i uz uvažavanje forme Koncila u Trentu, dozvoliš da sklope brak, da se taj brak crkveno potvrdi i da u njemu mogu slobodno i uz odobrenje da žive. Dete koje će se time začeti utvrđujemo bračnim detetom. Određujemo ekskomunikaciju kao kaznu za slučaj da našu opomenu planiraš da prezreš, da tom prilikom zahtevaš bilo kakav poklon ili da zahtevaš ili primiš nagradu koju oni donesu. Sačinjeno u Rimu, pri Svetom Petru, u godini Gospodnjeg otelotvorenja 1725, na idima juna, u drugoj godini našeg pontifikata.[8]

---

[7] Ovaj deo može se prevesti i kao da je Fabricio Pinjateli bio vojvoda od Samuelisa, San Demetrija i Rokea, ali i kao da je Fabricio Pinjateli imao dodatak imenu „Samuelis".

[8] "Benedictus ep[iscop]us servus servorum Dei Dilecto filio, Vicario venerabilis fratris nostri, [archiepiscopi] in Spiritualibus g[ener]ali sal[u]t[em] et ap[osto]licam ben[edictionem] Oblata nobis nuper pro parte dilecti filii Fabritii Pignatelli Samuelis S[an]cti / Demetrii et Rocche ducis laici et dilecte in Ch[rist]o filiae Annae mariae Arcamonae comitissae oppidi mulieris[...] pe[ti]tio con[ti]nebat, quod ipsi qui de nobili genere procreati ex[ist]unt, ex certis rationabilibus causis animas eorum mo-/ ventibus cup[iu]nt invicem matrimo[niali]t[e]r cop[ul]ari, sed quia quarto cons[anguinita] tis gradu invicem sunt con[iunc]ti desid[eriu]m eorum hac/ in parte adimplere non po[ter]unt absque Sedis Ap[osto]licae disp[e]n[satio]ne Quare iidem nobis hum[ili]ter su[pplic]ari fecerunt quatenus eis./ in pr[ae]missis opp[ort]une providere de benigni[ta] te ap[osto]lica dignaremur Nos igitu[r] eosd[em] a quibusvis exco[mmu]ni[catio]nis et interdicti/ aliisque eccl[esias]ticis sen[ten]tiis, censuris et poenis si quibus quom[odo] l[ibe]t innodati exi[st]unt, ad effectum pr[aese]ntium tan[tum] consequendum harum/ serie absolventes Discretioni tuae per ap[ost]olica scripta mandamus q[uate]nus dep[osi]ta per te omni spe cuiuscumque mu– / neris aut premii etiam sponte oblati a quo te omnino abstinere debere monemus de pr[ae]missis te diligenter infor– mes et si per informationem eamdem preces veritate niti <repereris>, super quo tuam Conscientiam oneramus tunc cum/ ipsis dummodo illa pr[opter] hoc rapta non fuerit quod imped[imen] to quarti con[sanguinita]tis gradus hu[ius]mo[di] ac cons[titu]tionibus et/ ordinationibus ap[osto]licis caeterisque con[tra]riis nequaquam obs[tan]tibus matri[mo]nium inter se pub[lic]e servata for[ma] Concilii – /Triden[ti]ni con[tra]here illudque in facie eccl[es]

U pismu se nalazi nekoliko važnih informacija. Pismo potiče iz 1725. godine, poslao ga je papa Benedikt XIII, u drugoj godini svog pontifikata (njegov pontifikat je započeo 1724. godine), a molioci su Fabricio Pinjateli, vojvoda od (Samuelisa?) San Demetrija i Roke(a) i Ana Marija Arkamone, grofica nekog grada. U pismu nedostaju ili su nečitke pojedine reči, što donekle otežava tačno lociranje položaja i određivanje tačnih titula molioca. Utvrđeno je da nije reč o istorijski značajnim ili dobro poznatim ličnostima, jer o njima ne postoje monografije, niti posebni radovi. Na žalost, da bismo došli do dokumenata prvog reda koji bi nam pomogli u razjašnjenju potrebno je, pored istraživačkog rada, mnogo vremena, pravno-administrativnog delovanja i sredstava koji su nam u ovoj fazi istraživanja nedostižni. Kada se pominju dokumenti prvog reda, onda se pre svega misli na pisma dispenzacije (dozvola za brak), matične knjige rođenih, knjige venčanih, knjige umrlih, kao i na knjige kojima se evidentiraju diplome plemićkih titula. Zbog toga smo se okrenuli drugorazrednim izvorima. Podatke o akterima morali smo sakupljati putem pregledanja većeg broja javno dostupnih baza podataka (poput digitalizovanih genealogija italijanskog plemstva), popisa arhivske građe, raznih hronika, pojedinih objavljenih dokumenata i usputnih informacija u monografijama ili zvaničnim prezentacijama i propagandnim materijalima gradova ili regiona u kojima su živeli, kao i malobrojnih monografija koje su se odnosile na ličnosti koje su sa akterima pisama bile u nekakvoj vezi. Zbog toga se mora reći da analiza koju smo sproveli ima izvesna ograničenja, te da njeni rezultati moraju biti uzeti sa izvesnom rezervom.

Problem sa utvrđivanjem pravog identiteta pomenutog Fabricija je u tome što je u epohi koja nas interesuje živelo mnogo osoba sa imenom Fabricio Pinjateli, budući da su se unutar jedne porodice imena često ponavljala.[9] Ono što

iae solemnizare et in eo postmodum rem[ane]re libere et licite valeant auctor[itate] n[ost] ra dispenses Prolem suscipiendam exinde leg[iti]mam nunciando Volumus autem q[uo] d si spreta moni[ti]one n[ost]ra h[uius]mo[d]i / aliquid muneris aut p[re]mii occasione premissorum exigere aut oblatum recipere temere praesumpseris, exco[mmunicati] onis latae sen[ten]tiae/poenam incurras. Datum Romae apud S[an]ctum Petrum anno incar[nat]inis do[mi]nicae millesimo septingentesimo vigesimoquinto/ Idus Iunii pont[ifica]tus n[os]tri anno secundo."

[9] Teškoću predstavlja to što nema jedinstvenog, potpuno sređenog i iscrpnog spiska plemića u Italiji na koje se istraživač može osloniti. Postoji veći broj genealogija koje međusobno nisu usklađene. Zbog toga je u prvom trenutku pronađeno čak šest plemića sa imenom Fabricio Pinjateli, koji su živeli u periodu od XVI do XVIII veka (kao najiscrpnija pokazala se u tom smislu baza podataka dostupna u elektronskom obliku na internetu; vidi Weebers 2007) a nijedan od njih nije bio onaj koji se pominje u papskom pismu. Isprva se činilo da naš junak mora biti Fabricio Matia Pinjateli, koji je rođen 1718. godine. Međutim, to nije delovalo naročito realno, jer bi to značilo da se morao venčati sa svojih sedam godina, budući da je molba papi u vezi sa venčanjem upućena 1725. godine. To nije bilo realno, jer se u papskom pismu ne pominje ogromna razlika

je obećavalo jeste da je prezime Pinjateli veoma poznato u italijanskoj istoriji. Porodica Pinjateli je bila jedna od sedam najmoćnijih porodica u Napuljskom kraljevstvu. Prema nekim izvorima, porodica potiče iz Kalabrije, dok, prema drugim izvorima, vodi poreklo od Agilmonda iz kraljevine Lombardije, iz kneževine Benevento.[10] Njeni su pripadnici na vrhuncu svoje moći u svom vlasništvu, ili pod svojom vlašću, imali 179 feudalnih dobara, 18 grofovija, 22 markizata, 16 vojvodstava i 14 kneževina. Imali su posede u Rimu, Veneciji, Siciliji, Španiji i Meksiku. Ipak, Pinjatelijevi su većinu svojih imanja imali u Napuljskom kraljevstvu i na Siciliji, a politika porodice je bila da se putem sklapanja brakova spaja sa naslednicima bogatih porodica u južnoj Italiji.[11] Ova je porodica podarila svetu papu Inoćentija XII, čije je svetovno ime bilo Antonio Pinjateli di Spinacola[12]. Porodica Pinjateli je imala nekoliko ogranaka, pa je traganje za odgovarajućom osobom bilo prilično otežano.

Zbog svega toga je potraga za Fabricijom Pinatelijem iz papskog pisma morala uključiti godinu njegovog stupanja u brak (pod uslovom da mu je molba uslišena), i mesto po kome je dobio titulu. U papskom pismu pominje se titula "vojvoda (Samuelisa?) Sankt Demetrija i Roke(a)". U poznatim studijama i zvaničnim dokumentima nema pomena mesta sa nazivom San(kt) Demetrio i Roke, niti se igde pominje plemićka titula koja uključuje ova dva naziva. Ime "Samuelis", za koje nije sasvim jasno da li je deo imena Fabricija Pinjatelija, ili je jedna od njegovih titula, niti je pronađeno u nečijem imenu, niti je ime nekog poseda, niti ima bilo kakve veze sa San Demetrijom i Rokeom, pa je i ono ostavljeno po strani prilikom pokušaja da se nešto otkrije. U zavisnosti od tumačenja, kao što je već naznačeno, može se pročitati da je akter koji nas zanima imao ime Fabricio Pinjateli Samuelis, ili da je bio vojvoda od Samuelisa, Sankt Demetrija i Rokea. Zato je ova složena odrednica („vojvoda od Samuelisa, Sankt Demetrija i Rokea") podeljena. Razdvajanjem naziva dobila su se imena tri mesta, i svako od njih je posebno traženo i proveravano.[13]

---

u godinama između supružnika, kao ni da su supružnici deca. Osim toga, venčavanje u tim godinama u plemićkim porodicama tadašnje Italije nije bilo uobičajeno (vidi podatke u Frebault b.d.).

[10] Najiscrpnija u pogledu informacija je zvanična internet prezentacija porodice Pinjateli, koju nije moguće naći u štampanoj formi, a koja se poziva na građu u arhivu Napulja; vidi Nobili Napoletani b.d/I.

[11] Imena mnogih ulica i trgova u nekoliko italijanskih gradova data su po nekom od raznih Fabricija Pinjatelija. Jedna važna ulica u Napulju nosi ovo ime, ali ona nije naziv dobila po čoveku sa istim imenom koji se pominje u papskom pismu. Reč je o Fabriciju koji je umro 1577. godine, koji se 1528. borio protiv Francuza i navodno oslobodio Kalabriju od Turaka (Nobili Napoletani b.d/I; takođe Moscati1935).

[12] Njegov pontifikat je trajao 1691–1700; vidi u Ott 1910. O porodici Pinjateli osnovne informacije vidi u Balzo 2001.

[13] „Roke" u bukvalnom prevodu znači „tvrđava" ili „uporište".

Postoje dva mesta u Italiji sa nazivom "San Demetrio" (moguće je da ih ima još, ali ova su najpoznatija i najznačajnija). Ta mesta danas u svom nazivu imaju dodatke koji ih čine prepoznatljivim, ali u vreme u kome je pismo nastalo ti dodaci nisu postojali. Prvo mesto je San Demetrio Korone u provinciji Kosenca, u regionu Kalabrija, a drugo mesto je San Demetrio ne Vestini (javlja se još u oblicima San Demetrio N'Vestini, i San Demetrio dei Vestini), u provinciji Lakvila (ili L'Akvila), u regionu Abruco. Oba mesta su se nalazila u Napuljskoj kraljevini, i oba su bila u vlasništvu porodice Pinjateli, s tim da su verovatno pripadala različitim granama porodice. U dostupnim opisima i istorijatima pomenutih gradova nije se moglo, međutim, naći ništa o porodici Pinjateli, posebno ne o Fabriciju. Međutim, ukrštanjem pretrage koja uključuje naziv grada sa prezimenima mladoženje i mlade otkriven je značajan podatak koji nas je uputio kojem od gradova treba dati prioritet u pogledu traganja. Naime, na zvaničnom sajtu regiona Abruco, pod odrednicom "San Demetrio ne Vestini", navedena je kratka informacija da je tokom XVIII veka San Demetriom ne Vestini vladala porodica Arkamone, što je bilo prezime neveste Ana Marije (Italy Heritage 1998). Taj je podatak, za koji će se kasnije ispostaviti da je prilično problematičan ili bar veoma nepotpun, uputio nas je da je mesto koje nas zanima San Demetrio u Abrucu. U papskom pismu navedeno je da je Ana Marija grofica ili ćerka grofa nekog grada. To bi moglo da znači da je njen otac bio grof iz San Demetrija. Međutim, ni o potencijalnoj nevesti, kao ni o njenoj porodici, nije u prvo vreme bilo moguće naći istorijske tragove ili pomene.

Ostala je nepoznanica zašto je u papskom pismu nazivu „San Demetrio" pridodat naziv "Roke", kada u zvaničnim dokumentima San Demetrio u Abrucu nije nikada naveden sa takvim dodatkom. Uprkos naporima, razlozi za takav postupak pisca pisma nisu nađeni.[14]

Postavilo se pitanje da li mesta San Demetrio ne Vestini i San Demetrio Corone imaju bilo kakve međusobne veze, s obzirom da su oba imala isti naziv, da su bila deo iste kraljevine i da su oba bila u vlasništvu iste porodice, kao i da

[14] Italijanska redakcija wikipedije je u tom pogledu jedini izvor koji je ponudio nekakav odgovor za koji će se kasnije, sa prilično pouzdanja, utvrditi da nas navodi na krivi trag. Međutim, u toj ranoj fazi istraživanja, to se nije moglo znati, a svakako nije bitnije štetilo daljoj potrazi. Naime, u odrednici „San Demetrio ne Vestini", piše da se San Demetrio ne Vestini nalazi u dolini Aterno, na granici sa platoom Roke (vidi https://it.wikipedia.org/wiki/San_Demetrio_ne%27_Vestini). To bi, eventualno, moglo da znači da je pomenuta Fabriciova titula imala neke veze sa velikom oblašću u blizini grada. Naravno, ozbiljno istraživanje ne sme se osloniti na Wikipediju kao izvor, ali se više puta pokazalo da ova enciklopedija prilične informativnosti a upitne pouzdanosti može biti konsultovana, ponekad upravo zbog nedovoljne pročišćenosti podataka koje nudi, a koji mogu pokrenuti istraživanje sa mrtve tačke.

li te činjenice imaju bilo kakav značaj za naše istraživanje. Delimičan odgovor pronađen je u kratkom prikazu istorije mesta San Demetrio ne Vestini, koji govori kako o međusobnom uticaju, tako i o sličnom etničkom sastavu, a možda i o zajedničkom poreklu stanovništva dva grada. Tamo se navodi da u oba mesta živi mnogo potomaka starih doseljenika iz Albanije, koji su se u ovo područje naselili u XV veku bežeći od Turaka. Naziv *San Demetrio ne Vestini* mesto je dobilo tek 1862. godine, kako bi se mesto razlikovalo od istoimenog mesta u Kalabriji, u provinciji Kosenca (San Demetrio Corone).[15]

Pomak u istraživanju napravljen je zahvaljujući otkrivanju podatka da je jedan od direktnih potomaka naših aktera bio društveno veoma aktivan. Visoka pozicija Čezarea Pinjatelija (1743–1811) u napolitanskoj masoneriji omogućila je da se sačuvaju podaci o njegovom poreklu.[16] Tako smo došli do saznanja da je molba Fabricija Pinjatelija i Ana Marije Arkamone papi iz 1725. godine uslišena, te da su oni 13.6.1725, dakle, osam dana nakon slanja papskog pisma lokalnom biskupu,[17] stupili u brak, u kome su dobili sina Čezarea, koji je objedinio titule iz obe grane porodice (Pinjateli Strongoli, s jedne, i Arkamone, s druge strane). U zabelešci o njegovom životu navedeno je da od majke nasledio titulu vojvode od San Demetria, koju je nosio i njegov deda, Ana Marijin otac (Nobili Napoletani b.d/II). Saznali smo, takođe, da je Fabricio Pinjateli rođen 1683. u Napulju, a umro 1749. (13.7.1683 – 28.5.1749). Imao je, prema nekim izvorima, sledeće titule: treći vojvoda od Roka Mandolfija, markiz od San Marka, baron od Torelođa od 1732, napolitanski patricij i plemić od Barlete, markiz od Kalelonga (ili Kalelunga) do 1734, kada je taj feud kupila porodica Sakrati[18]. Međutim, prema drugim izvorima, ne samo da Fabricio nije prodao

[15] vidi Comunita Montana Sirentina b.d.

[16] On se u nekim izveštajima navodi kao „misteriozni provincijski Veliki majstor Italije", ali i kao „šizmatik" pod čijom je komandom bila grupa proengleskih masona u Italiji (Stolper 1975, 1).

[17] Pismo je poslato „na idima juna", što je 13. jun.

[18] Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea 2018/I. Na zvaničnoj prezentaciji opštine Maunta Sirentina, u tekstu koji obrađuje prošlost San Demetrija ne Vestini, Fabricio Pinjateli je naveden samo kao vojvoda (duca; Comunita Montana Sirentina b.d.). U predstavljanju opštine Vilavalelonga (Villavallelonga; Palozzi b.d.), nije navedena njegova titula, ali je njegov sin, Čezare, tamo pomenut kao sin njegovog brata Đambatiste, imenovan kao vojvoda. Jedino se još tamo pominje titula vojvode od Roka („od tvrđave"), koja se pominje i u papskom pismu, i koja se u prezentaciji pripisuje Fabricijevoj snaji, ženi njegovog brata Đambatiste. U prezentaciji o Strongoli ogranku familije Pinjateli, navedeno je da je njegov sin Čezare od njega nasledio titule Vojvode od Roka Mandolfi, markiza od San Marka i Kalelonga, i barona od Torelođa (Nobili Napoletani b.d/II). U genealoškom stablu Đovanija Đirolama, Fabricijevog zeta, stoji da je Katerina Pinjateli ćerka Fabricija, vojvode od Roka Mandolfija (Libro d'Oro della

feud Kalelonga porodici Sakrati, nego je 1735. upravo od njih taj feud i kupio (Palozzi b.d.). U svakom slučaju, nije imao, ili nije navodio, titulu vojvode od San Demetrija, koja se javlja u papskom pismu. Stoga je čudno da se u papskom pismu spominje samo ta titula, sa sumnjivim dodatkom „Roka".[19]

Ono što celu priču oko vlasništva nad San Demetrijom čini neverovatno zanimljivom i teško razumljivom, jeste da je taj posed u Fabriciove ruke prešao zahvaljujući njegovoj prvoj ženi, Ana Mariji Sanesi (ili Sanesio – *Sannesio*). Naime, posed San Demetrio je bio u rukama porodice Sanesi, ali je 1720. godine njen poslednji muški naslednik, Klement, umro bez direktnog naslednika (Comunita Montana Sirentina b.d; takođe Palozzi b.d.). Fabricio se između 1720. i 1724. godine oženio Klementeovom udovicom, Ana Marijom Sanesi, pa je, prema tom izvoru, feud San Demetrio prešao u njegovo vlasništvo.[20] Osim tog feuda, međutim, nije nasledio druge feude porodice Sanesi. Feudi Kalelongo i Vila Kalelongo, takođe u vlasništvu porodice Sanesi, prešli su 1724. godine, nakon smrti Ana Marije Sanesi, u ruke Frančeska Sakratija od Ferare (sina Olimpije Sanesi, Klementove sestre, Ana Marijine tetke), da bi ih on 1735. prodao Fabriciju Pinjateliju, što je ozvaničeno 1736 (Comunita Montana Sirentina b.d; takođe Palozzi b.d.). Ana Marija Sanesi umrla je nedugo posle udaje za Fabricija Pinjatelija, a Fabricio se već naredne godine oženio Ana Marijom Arkamone, ćerkom Don Nikola koji je, prema genealogiji porodice Pinjateli, nosio titulu "vojvoda od San Demetrija". Njena majka je bila Đovana Severino. U svakom slučaju, nakon smrti Fabricija 1749. godine, San Demetrio, kao i feudi Kalelongo i Vila Kalelongo, prelaze u ruke njegovog brata Đambatiste da bi, 1752. godine, nakon Đambatistine smrti, komplikovanim postupkom utvrđivanja naslednika, posed San Demetrio prešao u ruke Filipa Arkamonea, napuljskog plemića (Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/I; Comunita Montana Sirentina b.d; Nobili Napoletani b.d/III). U posed feuda Kalelongo je, prema dru-

Nobiltà Mediterranea b.d/II). Na stranici koja predstavlja porodicu Arkamone, Fabricio je nazvan samo vojvodom, ali je navedeno da je njegov brat nosio titulu vojvode San Demetrija, koju je, izgleda, nasledio od Fabricija (Nobili Napoletani b.d/III). U geneaolgiji porodice Pinjateli, u okviru genealogija mediteranskog plemstva, Fabriciju se pripisuje najveći broj titula (vojvoda od Roka Mandolfija, markiz od San Marka, baron od Torelođa, paricij Napuljski i plemić od Barleta, i markiz od Kalelonga; vidi Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/I). Njegov tast se naziva vojvodom od San Demetrija. Kao što se može videti, Fabricio nigde nije direktno nazvan vojvodom od San Demetrija.

[19] Treba imati u vidu da je pismo u Vatikanu pisao neki pisar, koji verovatno nije bio upućen u stvari, i koji je, možda, loše čuo ili pročitao neke reči, dok je neke možda loše i zapisao.

[20] Porodica Sanesi je bila poznata i po svojoj kolekciji umetničkih dela (vidi Christiansen and Mann 2002; Gallo 2013).

gim izvorima, nakon Đambatistine smrti došao Čezare Pinjateli 1752. godine, i držao ga do 1806. godine (Regione Abruzzo b.d.).

Čezarea je Fabricio dobio sa šezdeset godina, što znači da je Ana Marija Arkamone bila od njega mlađa bar 20 godina, ako ne i mnogo više. To ne možemo pouzdano znati jer u dokumentima nigde ne stoje godina rođenja i smrti druge Fabriciove žene. Prema nekim izvorima, Čezare je imao dve sestre: pet godina stariju Isabelu (1738–1792), i dve godine stariju Katerinu (1741–1793). Isabela se udala 1754. godine za Ferdinanda Karafu, vojvodu od Karvela[21], a Katerina 1758. za Đovanija Đirolama, koji je od nje bio stariji 23 godine, i bio je plemić iz Aversa, vitez Malteškog reda i markiz od Matina (Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/I; vidi Castiglione 2008, 191).

U zvaničnom predstavljanju porodice Pinjateli, prilikom nabrajanja poseda koje su imali, pominje se da je vojvodstvo San Marko (San Marco) u njihovom posedu od 1621, dok vojvodstva San Demetrio i Rokamandolfi, kao i markizat Kalelongo, poseduju od 1735. godine (Balzo 2001). To su sve posedi Fabricija Pinjatelija, što u ovom izvoru nije navedeno, a godine sticanja prema tom izvoru su veoma problematične ako se uporede sa drugim izvorima.

Sudbina San Demetrija je bila prilično burna. U X veku postoji pomen vile Sancti Demetrij, koja je od davnina poznata kao San Đovani (San Giovanni). San Demetrio je bila jedna od zajednica koje su osnovale grad Lakvila 1254–1255. Od osnivanja pa do 1529. selo je bilo integralni deo grofovije Lakvila (Comunita Montana Sirentina b.d.). Kada je ta regija u XVI veku bila poražena od Španaca, San Demetrio je dodeljen Feranteu (ili Ferdinandu) iz Agilere. Godine 1569. selo je kupio Kamilo Antoneli, a 1575. selo je preuzeo Andrea Ardingeli (Ardinghelli). Nakon smrti Ardingelija, 1602, feud preuzima Klement Sanesi (ili Sanesio), patricij iz Rima. Posle smrti poslednjeg Sanesija, Ana Marije, 1724. godine, feud prelazi u posed njenog drugog muža Fabricija Pinjatelija (Italy Heritage 1998). Posle Fabricija, koji je, po nekim izvorima njime vladao od 1724. do smrti, 1749, grad, kao i titulu vojvode, nasledio je, kao što je već bilo rečeno, njegov brat Đambatista, da bi posle njegove smrti, 1752. godine, u posed feuda San Demetrio došao Filipo Arkamone. Sa ženom, Vitorijom Karačolo, Filipo je imao sina Nikolu, koji je oženio Sesiliju Karačolo. Iz njihovog braka rodio se jedinac Vičenco, poslednji vojvoda od San Demetrija, koji je selom vladao između 1762–1798. Nakon njegove smrti, pošto je umro bez naslednika, feud prelazi u ruke kraljevske komore (Nobili Napoletani b.d/III; Comunita Montana Sirentina b.d.).

[21] O Ferdinandu Karafi postoje brojni zapisi; vidi, između ostalog Rossi 1834. U nekim od pominjanja naglašava se da je njegova žena, Isabela Pinjateli, vojvotkinja od San Demetrija (vidi Andrea 1781).

Analiza prvog pisma

Kao što se moglo videti na osnovu ovog pregleda, postoje nedoumice ili nepoklapanja u vezi sa nekoliko važnih pitanja, kako u vezi sa životom Fabricija Pinjatelija, tako i u vezi sa feudom San Demetrio, pa i sa Fabricijevim naslednicima i porodicom njegove neveste, Ana Marije Arkamone. Sledeća pitanja u javnim bazama podataka, genealogijama i internet prezentacijama nemaju međusobno usklađen, a samim tim ni definitivan odgovor:

1. Kako izgleda kompletan spisak titula Fabricija Pinjatelija?
2. Da li je, u skladu s tim, Fabricio bio vojvoda od San Demetrija, i od kada (pominju se 1724. i 1735. godina)?
3. Da li je Fabricio imao dve ćerke, ili dve ćerke i sina?
4. Na to pitanje se onda nadovezuje i pitanje da li je Čezare bio njegov, ili sin njegovog brata?
5. Da li je Čezare nasledio titulu vojvode od San Demetrija od oca ili od majke? I po kom osnovu je porodica majke imala titulu vojvode od San Demetrija, kada tim feudom nije nikada vladala?
6. Kada je tačno umro njegov brat Đambatista (pominju se godine 1749. i 1752.)?[22]
7. Da li je Fabricio feud Kalelongo kupio od porodice Sakrati, ili ga je toj porodici prodao?
8. Da li je, nakon smrti Đambatiste, feud Kalelongo nasledio Čezare ili Filipo Arkamone?

Pismo koje se nalazi u arhivu Birta, na žalost, ne nudi odgovore na sva postavljena pitanja. Međutim, može da pomogne u razjašnjenju nekoliko njih. Što je još značajnije, ono nudi i informacije koje su dosadašnjim istraživačima (ili bolje rečeno beležnicima ili hroničarima) bile potpuno nepoznate, a koje mogu daljim razvijanjem doprineti razjašnjenju mnogih procesa koji su usledili nakon perioda o kome je reč. Osim toga, oni nam mogu razjasniti i složene društvene prilike tog doba.

[22] Po nekim izvorima, Đambatista se rodio 1685, a umro 1749. godine, iste godine kada i Fabricio, i imao je ženu Ana Mariju Arduino, ćerku kneza od Palicija (Palozzi b.d; Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/I). Teško je poverovati da je umro iste godine kada i njegov brat, zato što je on, nakon smrti Fabricija, nasledio njegova imanja. Po drugim izvorima, Fabricio je umro 1749. godine, a Đambatista 1752. godine (Nobili Napoletani b.d/II; Comunita Montana Sirentina b.d.). Ime Đambatiste Pinajtelija se javlja u nekoliko varijanti: Đambatista (Giambattista), Đovambatista (Giovambatistta) i Đovani Batista (Giovanni Battista). Pominje se jedan Đovambatista Pinjateli kao knez Marsikonuova baš u periodu u kom je živeo i brat Fabricija Pinjatelija, ali je teško utvrditi da li je reč o istom čoveku (Santagata 1751). Đambatisti u pojedinim genealogijama ne daju nijednu konkretnu plemićku titulu, već ga samo navode kao patricija i plemića, što je bilo i uobičajeno za mlađu braću (Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/I).

Uzimajući papsko pismo kao pouzdan izvor, možemo zaključiti da je Fabricio Pinjateli u posed San Demetrija došao 1724. a ne 1735. godine, kako se u pojedinim izvorima pominje, pošto se 1725. potpisuje kao vojvoda od San Demetrija i Rokea. Pošto se titula sa tim nazivom (San Demetrio i Roke) nigde ne pominje, verovatno je onda prepisivač izostavio puno ime druge njegove vojvodske titule (umesto "Rokamandolfi", ostavio je samo "Roke", što onda daje pogrešnu sliku da se radi o istoj tituli – vojvoda od San Demetrija i Roke; Fabricio je, međutim, bio vojvoda San Demetrija i vojvoda Rokamandolfija). U ovoj tački može se utvrditi da kompetentnost sastavljača papskih pisama nije apsolutno neupitna, te da i proučavana pisma moraju proći ozbiljnu kritičku analizu. Budući da je naveo samo ove dve titule, titule markiza od San Marka, markiza od Kalelonga i barona od Torelođa Fabricio je dobio kasnije.

Ana Marija Arkamone, s druge strane, prema pismu, u trenutku stupanja u brak nije nosila titulu vojvotkinje, kako se u raznim javnim prezentacijama navodi, nego titulu grofice, odnosno bila je ćerka grofa. To znači da njen otac, Nikola, nije mogao biti vojvoda od San Demetrija, kako se navodi u pojedinim izvorima, nego eventualno grof od San Demetrija, što je bila za dva stepena niža titula od vojvode. Tek nakon detaljne provere u italijanskim arhivima moglo bi se doći do saznanja da li ovaj podatak ima bilo kakvog značaja, i da li može da razjasni složene puteve nasleđivanja titula i imanja u odnosima između porodica Pinjateli i Arkamone.

Postavlja se pitanje zašto bismo ovom izvoru, papskom pismu, verovali više nego drugim izvorima, tj. zašto bismo njega uzeli kao merilo? Prvo treba reći nešto o kredibilnosti izvora sa kojima smo upoređivali naš dokument. Izvori koje smo koristili u ovom radu ne mogu biti adekvatno vrednovani, zato što ne znamo uvek na osnovu kojih konkretnih dokumenata ili informacija su oni sastavljeni. U nekim slučajevima, kao što je već bilo pomenuto, hroničari su naglasili da su koristili digitalizovanu bazu podataka napuljskog arhiva. Budući da su često međusobno kontradiktorne, pomenute prezentacije, baze podataka ili enciklopedije su sastavljene na osnovu različitih dokumenata ili spisa, možda čak i usmenih predanja. Većina njih nije ni u jednom pogledu iscrpna. Kada bismo te izvore međusobno upoređivali prema usklađenosti sa papskim pismima, moglo bi se, uz izvesne ograde, reći da su zvanične genealogije pouzdaniji izvori od zvaničnih prezentacija pojedinih plemićkih porodica, kao i od konsultovanih hronika i/ili monografija.

Kada je reč o pouzdanosti našeg izvora, pretpostavka je da je ovde sam akter, prilikom upućivanja molbe, naveo podatke, tačnije pobrojao svoje titule, koje su kasnije prepisane u papskom pismu. Pretpostavljamo da ih je on najbolje znao, i da nije napravio neku grešku. Greška se eventualno mogla dogoditi tokom prepisivanja prilikom sastavljanja papskog pisma lokalnom biskupu, ali ta

greška nije mogla biti drastična: umesto „Rokamandolfi“ moglo je biti napisano „Roke“. Međutim, teško je verovati da se moglo desiti da se umesto „vojvoda“ napiše „grof“. Osim toga, molilac, u ovom slučaju Fabricio, verovatno nije, kako je ponekad bio običaj u to vreme, lagao u vezi sa svojim titulama (mnogi su u to vreme navodili titule koje nisu imali), jer ih je davao na uvid instituciji koja je imala mogućnost provere i mogućnost primene sankcija zbog neistinitog iskaza[23]. Lažne izjave su davane ili na manje važnim mestima, ili široj javnosti kojoj osoba koja se lažno predstavlja nije poznata, u cilju ostavljanja utiska ili pribavljanja neke koristi. Ni jedan od tih razloga ili uslova Fabricio ovde nije imao ili ispunio. Fabricio Pinjateli je poticao iz uticajne porodice, koja je par decenija pre ovog pisma imala svog pripadnika na poziciji pape, tako da za sitnim kalkulacijama sa preuveličanim titulama nije morao da poseže. A ovo pismo je bilo materijal za internu upotrebu, tako da prenaglašavanje svog značaja u njemu ne bi proizvelo nikakvo dejstvo na javnost. Na kraju, pismo je iz Vatikana bilo upućeno lokalnom biskupu, koji je morao dobro znati Fabricija i njegove titule, pa bi bilo zaista besmisleno, čak veoma štetno, navoditi neistine zbog ostavljanja utiska. Uprkos svemu tome, ne možemo tvrditi da zabuna ili manipulacija uopšte nije bilo.

Na osnovu ovog pisma ne samo da je moguće razjasniti izvesne nedoumice, nego nas ono snabdeva i novim, do sada nepoznatim činjenicama o Fabriciju Pinjateliju. Ukoliko reč “Samuelis” nije loše zapisana ili protumačena, može se izneti oprezna pretpostavka da je Fabricio Pinjateli imao i dodatak imenu – “Samuelis”. Taj deo njegovog imena se nigde u konsultovanim izvorima ne pominje, ali se može pretpostaviti da je on morao imati još jedno ime, kao i većina italijanskih plemića u to vreme.[24] Teško je verovati da se ova reč odnosi na neku od njegovih nepoznatih titula.

Osim toga, saznajemo, o čemu u pregledanim bazama i enciklopedijama nema nikakvih pomena, da su Fabricio i Ana Marija Arkamone bili bliski rođaci (četvrti stepen). To bi moglo da objasni mnoge nejasne veze oko nasleđivanja titula i imanja. Pažljivom proverom u italijanskim arhivima moglo bi se možda tačno utvrditi po kom su osnovu oni rođaci, što bi dalje vodilo razumevanju njihovog ponašanja.

[23] O aristokratskim manipulacijama u vezi sa posedima i titulama vidi Lukowski 2003.

[24] Od pronađenih Fabricija Pinjatelija, neki su imali dodatno, verovatno kršteno ime, dok drugi nisu: Fabricio Moncada Pinjateli, Fabricio Andrea Pinjateli i Fabricio Mateo Pinjateli, na primer, navedeni su sa punim imenima (vidi Weebers 2007). Ime „Samuelis“ ne liči na naziv nekog imanja ili grada, dok se veoma uklapa u logiku davanja krštenih imena kod katolika (Mateo, Andrea). Ovo se ime nalazi i u savremenim spiskovima poželjnih katoličkih imena (vidi Roditeljstvo i djeca 2018; o nadimcima vlastele vidi u Shaqir 2007).

Pored informacija koje nam pomažu da formiramo delimične odgovore na pomenuta pitanja od užeg značaja, ova pisma otvaraju i niz drugih pitanja, koja su daleko šireg društvenog značaja, i odnose se prvenstveno na odnos Crkve prema moliocima, ali i na stil života tadašnjeg plemstva u Italiji. Pomenuću ovde samo dva takva pitanja:

1. Da li je Crkva posvećivala pažnju svim problematičnim aspektima sklapanja pojedinih brakova?
2. Da li je Crkva pravila razliku u tretmanu brakova plemića i običnih građana, i kako se to manifestovalo?

U vezi sa prvim pitanjem saznajemo da papa (ili jedna od njegovih kancelarija) nije smatrao da u ovakvom pismu treba da navede da je jedan od supružnika udovac, odnosno, nije smatrao za shodno da navede da je razlika među supružnicima veća od 20 godina. Iako navedene činjenice nisu u crkveno-pravnom smislu prepreka braku kod katolika, i iako dozvolu za brak uprkos postojanju pomenutih momenata može dati i lokalni biskup (vidi Svažić 2015), simptomatično je da su te činjenice izostavljene, a da je navedena jedna koja, sa stanovišta crkvene dogme, nema apsolutno nikakav značaj: da su molioci plemići. Sama ta činjenica već nam govori da nisu svi molioci imali isti tretman, i da su plemići bili bar donekle privilegovani. Međutim, to nije jedini pokazatelj drugačijeg tretmana višeg staleža. U narednim radovima, kada se bude radila komparativna analiza svih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom, tim ćemo se pitanjem detaljno pozabaviti.[25]

Prezentacija građe: drugo pismo

Drugo pismo ima arhivističku oznaku 618/13.06.1705, i ima sledeću sadržinu:

> Biskup Kliment (Clemens), sluga slugu Božijih pozdravlja svog voljenog sina, vikara u spiritualibus[26] našeg prečasnog brata, arhiepiskopa [...] i blagoslovi ga apostolski. Molba [...] koja nam je nedavno predstavljena od strane našeg voljenog sina, laika Josephus Spinelli i naše u Hristu voljene ćerke, gospođe Isabella Spinelli sadrži da oni – koji potiču iz aristokratskih porodica – iz određenih opravdanih razloga, koji se tiču njihovih srca, žele da se venčaju, ali s obzirom na to da su u srodstvu drugog i trećeg stepena i da potiču iz iste porodice, svoju želju u ovoj tački bez dispenzacije Svete stolice ne mogu da ostvare. Zbog toga nas oni ponizno mole da, iz apostolskog dobročinstva, za njih preuzmemo povoljnu brigu. Ovim putem ih dakle sa pravnim dejstvom i kao posledicu našeg dopisa oslobađamo od svakog vida ekskomunikacije, interdikcije i drugih presuda i crkvenih kazni, koje bi se eventualno na njih odnosile. Ovim putem, apostolskim

[25] O odnosu pape prema plemstvu vidi više u Ranke 1901; Hills 2004.

[26] bukvalno: u duhovnim stvarima

> dopisom nalažemo vašoj skromnosti, da bez bilo kakve nade za ikakvim poklonima ili nagradama, i ako bi ti pokloni i nagrade bile dobrovoljno date – mi te opominjemo da se od njih držiš podalje – da se o gore navedenom sadržaju dobro informišeš i da, ako pri tom saznaš da je molba istinita, za čega je tvoja savest odgovorna – i ako žena zbog toga nije oteta i ako ta prepreka srodstva trećeg stepena i apostolska pravila i uputstva ili druge prepreke ne budu više stajale na putu, dakle da im putem našeg autoriteta, javno i uz uvažavanje forme Koncila u Trentu, dozvoliš da sklope brak, da se taj brak crkveno potvrdi i da u njemu mogu slobodno i uz odobrenje da žive. Izjavi da pomenuta relacija drugog stepena za njih ne predstavlja prepreku. Dete koje će se time začeti utvrđujemo bračnim detetom. Određujemo ekskomunikaciju kao kaznu za slučaj da našu opomenu planiraš da prezreš, da tom prilikom zahtevaš bilo kakav poklon ili da zahtevaš ili primiš nagradu koju oni donesu. Sačinjeno u Rimu, pri Sankt Peteru, u godini Gospodnjeg otelotvorenja 1705, na idima[27] juna, u petoj godini našeg pontifikata.[28]

Ovo pismo nije mnogo siromašnije u pogledu ukupnog sadržaja od prethodnog, ali nedostaju neke informacije koje bi olakšale identifikaciju aktera i istorij-

[27] 13. juni

[28] „Clemens episcopus, servus servorum Dei dilecto filio, vicario venerabilis fratris nostri, archiepiscopi [...] in spiritualibus generali salutem et apostolicam benedictionem. Oblata nobis nuper pro parte dilecti filii Iosephi Spinelli laici et dilecte in Christo filie Isabelleetiam Spinelli mulieris petitio continebat, quod ipsi, qui de nobili genere procreati existunt, ex certis rationabilibus causis animas eorum moventibus cupiunt invicem matrimonialiter copulari, sed quia secundo et tertio consanguinitatis a communi stipite provenientibus consanguinitatis gradibus invicem sunt coniuncti, desiderium eorum hac in parte adimplere non poterunt absque Sedis Apostolice dispensatione. Quare iidem nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eis in premissis opportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur eosdem ac eorum quemlibet a quibusvis excommunicationis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis, si quibus quomodolibet innodati existunt, ad effectum presentium tantum consequendum harum serie absolventes et absolutos fore censentes discretioni tue per apostolica scripta mandamus, quatenus deposita per te omni spe cuiuscumque muneris aut premii etiam sponte oblati, a quo te omnino abstinere debere monemus, de premissis te diligenter informes, et si per informationem eandem preces veritate niti repereris, super quo conscientiam tuam oneramus, tunc cum ipsis dummodo illa propter hoc rapta non fuerit, quod impedimento tertii consanguinitatis gradus huiusmodi ac constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis nequaquam obstantibus matrimonium inter se publice servata forma Concilii Tridentini contrahere illudque in facie ecclesie solemnizare, ac in eo postmodum remanere libere et licite valeant, auctoritate nostra dispenses, distantiam vero secundi gradus predicti eis non obstare declares, prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra huiusmodi aliquid muneris aut premii occasione premissorum exigere aut oblatum recipere temere presumpseris, excommunicationis late sententie poenam incurras. Datum Rome apud Sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo septingentesimo quinto, Idus Iunii, pontificatus nostri anno quinto."

sku rekonstrukciju. Osim imena, i napomene da se radi o aristrokratama, nema drugih podataka. Istraživanjem, koje je uključivalo pregledanje dostupnih genealogija, utvrđeno je da se ovde radi o Đuzepeu Spineliju, napuljskom patriciju (24.11.1675 – 25.1.1733), sinu vojvode od Kastelučija, s jedne strane, i Izabeli Spineli, rođenoj u Resini 11.5.1687, a umrloj u Rotondi 8.5.1717, markizi od Altavila, sinjori od Mota Bovalina, ćerki Don Ferdinanda, kneza od Tarzije, i Marije Frančeske od Nera, s druge strane. Đuzepe i Izabela su se venčali 11.7.1705, što znači manje od mesec dana nakon što je papa poslao pismo lokalnom biskupu (Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/III; Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/IV; Nobili Napoletani b.d/IV). Imali su petoro dece: Fabricija (1706–1729) koji je, nakon majčine smrti nasledio njene titule, Ferdinanda (1707–1718), Trojana (1708–1735) koji je, nakon smrti brata Fabricija nasledio njegove titule, Đovanu (1710–1750), koja se 1731. zamonašila u napuljskom manastiru Santa Marija Dona Rađina, i Marčela, koji je rođen 1712. (nije navedena godina smrti).

Papsko pismo nudi nam jednu važnu informaciju koja nije navedena u javno dostupnim prezentacijama, bazama podataka, enciklopedijama i hronikama. Iz papskog pisma saznajemo da, tada još uvek samo potencijalni, mlada i mladoženja potiču iz iste porodice, odnosno da su u srodstvu drugog i trećeg stepena. Pošto nisu navedene nikakve titule, pretpostavljamo da ih u trenutku pisanja molbe nisu imali, ili da su smatrali da ne treba da ih pominju. Prema genealogiji, Đuzepe je bio jedanaesto dete Don Fabricija (1618–1696), vojvode od Kastelučija, čija je titula kraljevskom diplomom potvrđena 1665. godine, i Đovane Rosi, ćerke vojvode od Serea (Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/III). Kao poslednje dete, nije mogao da nasledi titule, pa je navođen samo kao plemić bez titule. Izabela Spineli je bila četvrto dete Ferdinanda, napuljskog patricija, i Frančeske Marije, ćerke grofa Đovanija Batiste od Nera, i Eufemie Sarbeloni, koja je umrla 1687, nekoliko meseci nakon Izabelinog rođenja. Titulu markize Izabela je nasledila po majčinoj liniji. Ferdinando i Frančeska Marija su se venčali 1676. godine (Libro d'Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/IV).

Pismo je nastalo u administraciji pape Klementa XI, koji je stolovao od 1700. do 1721. godine. Osim činjenice da su deca Đuzepea i Izabele nasledila titule majke, i da su sva deca bila relativno kratkog životnog veka, nismo uspeli da saznamo mnogo toga.[29]

[29] Postoji u Arhivu i treće pismo (620/05.11.1717) koje se, po svemu sudeći, odnosi na molbu pripadnika neke plemićke porodice. Međutim, pokušaj da se o akterima nešto sazna nije bio uspešan kao u prethodna dva slučaja. Nije nađen nijedan trag ili pomen. Pismo potiče iz 1717. godine, a poslala ga je administracija pape Klementa XI. Postoji velika verovatnoća da smo makar utvrdili mesto iz koga su molioci bili. Naime, u pismu se pominje da se mladoženja zove Andreas Buonher, a mlada Franciska Apolonia la Rocea (Francisca Apollonia la Rocea). Takođe se pominje da Apolonia do sada „nije pronašla čoveka istog statusa za koga bi mogla da se uda". Iz te dve činjenice, kao i zbog dužine papskog pisma, a taj pokazatelj ćemo detaljnije obraditi u narednom članku,

Komparativna analiza pisama

Na osnovu dva pisma čiju smo analizu ovde sproveli i jednog pisma koje spada u istu kategoriju koje nije analizirano (vidi napomenu 29), može se, uz dosta ograde, primetiti da pisma koja se odnose na članove aristokratskih porodica imaju identičnu strukturu, gotovo isti sadržaj, istu dužinu, ton i zaključak odnosno rezultat. Sva tri pisma potiču iz prve četvrtine XVIII veka, ali su ih pisale administracije različitih papa: za Spinelijeve je pisao papa Klement XI, kao i za Buonhera i Apoloniju, a za Pinjatelija i Arkamoneovu papa Benedikt XIII. Primećene su izvesne razlike u papskom ophođenju prema plemićima sa visokim titulama, s jedne strane, i plemića bez titula, s druge strane.

Jasno je da sama po sebi, gledano nezavisno od drugih izvora, papska pisma nisu dovoljno informativna, i u nekim se tačkama pokazuju kao prilično netačni ili nepouzdani izvori. Dva analizirana pisma mogu, u nedostatku iscrpnijih, predstavljati korisne kontrolne izvore za proučavanje nekoliko naučnih problema, ali nikako i izvore na kojima se sa puno pouzdanja mogu temeljiti čvrste naučne pretpostavke. U prvom redu, ona su veoma korisna za proučavanje porodičnih istorija. Mnoge praznine u znanjima o pojedinim porodicama mogu biti popunjene uz pomoć ovih pisama. Plemićke porodice su bile jako lokalno ili regionalno određene ili opredeljene, tako da se sticanjem znanja o njima stiču važna znanja o istoriji pojedinih gradova ili regiona. Pisma su, međutim, veoma važna i za razumevanje institucije plemstva u Italiji, posebno u Napuljskom kraljevstvu u XVIII veku. Takođe, ona nam nude veoma korisne informacije i u vezi sa funkcionisanjem Katoličke crkve u Italiji tog doba, odnosno u vezi sa odnosom između plemstva i Katoličke crkve. U narednoj studiji, kada se bude vršila komparativna studija celokupne zbirke papskih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom u Arhivu Birta, koja sadrži kako pisma koja se odnose na aristokratiju, tako i pisma koja se tiču običnih građana, proverićemo na koji način i u kojoj meri ova pisma mogu biti koristan izvor za proučavanje opštih društvenih odnosa u tadašnjoj Italiji u celini.

U istoriografskom smislu, prvo analizirano pismo predstavlja znatno vrednijі i kvalitetniji ili bogatiji izvor. Dok u prvom slučaju (Pinjateli i Arkamone) papsko pismo doprinosi razjašnjenjima u vezi sa titulama obe porodice, odnosno titulama podnosioca molbe (tačnih godina sticanja poseda i tačnog naziva titule, na primer), snabdeva nas istoriografiji do sada nepoznatim informacija-

zaključujemo da se radi o plemićima, iako bez titule. Dodatak imenu „La Rocea“ je verovatno ili loše napisan ili pogrešno pročitan, i verovatno treba da bude „La Rocca“. Taj se naziv javlja kao skraćenica za nekoliko italijanskih mesta, ali je najverovatnije da se ovde odnosi na mesto Roka Kalaščo (Roka Calascio), koje se nalazi u oblasti Lakvila, u regionu Abruco (Abruzzoupndown b.d.). Budući da se i naš prvi slučaj odnosi na isti region, onda je to gotovo izvesno. Ta bi činjenica potvrdila i hipotezu da je sav materijal u Arhivu Birta koji se odnosi na bračne dispenzacije došao iz nekog napuljskog arhiva, jer razmatrani slučajevi potiču iz tog regiona.

ma u vezi sa međusobnim rodbinskim vezama budućih supružnika i, možda, u vezi sa punim imenom Fabricija Pinjatelija (Samuelis); dotle u drugom slučaju (Spineli) dobijamo samo informaciju, na drugim mestima nepomenutu, da su budući supružnici bliski srodnici. Osim toga, prvo analizirano pismo, zbog mnogo bogatije građe sa kojom može da se poredi, daje nam vredne informacije o selektivnosti Crkve u pogledu činjenica koje će u ovakvom dopisu navesti: ne navodi se razlika u godinama između supružnika, niti se pominje da je jednom supružniku ovo drugi brak, ali se ističe da su molioci plemići.

Vrednost ovih pisama kao izvora ne zavisi samo od njihovog sadržaja, nego i od ukupnih dostupnih znanja o akterima koji su u njima pomenuti. Što je više istorijskih podataka o akterima koji se pominju u pismu poznato, to pismo može biti korisnije za istraživače. U istoriji je ostalo zabeleženo mnogo više tragova o akterima prvog navedenog slučaja, nego o akterima drugog slučaja. Čini se da je moguće navesti nekoliko razloga za to. Prva grupa razloga odnosi se na same aktere, tj. na porodicu Pinjateli, odnosno Arkamone. Pripadnici tih porodica su bili izuzetno socijalno vidljivi kroz vekove: obavljali su visoke funkcije koje je istorija morala da prepozna a nadležne institucije da zabeleže što se, automatski, odrazilo i na istoriografsku vidljivost i njihovih rođaka, ma kako daleki bili. Porodica Pinjateli je iz svojih redova dala papu jedva dve decenije pre upućivanja molbe Pinatelija i Arkamoneove, što im je itekako dalo na značaju. S druge strane, sin Fabricija Pinjatelija i Ana Marija Arkamone je bio visokorangirani napolitanski mason, pa ga je istoriografija pomnije zabeležila i pratila. Jedan od razloga bolje obrađenosti prve porodice bi mogao biti i to što su u prvom slučaju spojene dve uticajne porodice (Pinjateli i Arkamone), pa je istoriografija mogla da ih prati po dve linije. U drugom slučaju, u slučaju porodice Spineli, reč je o jednoj porodici koja je iznedrila i mladoženju i mladu, pa je njen trag u istoriji uži. Osim toga, ta porodica nije društvu dala značajne istorijske ličnosti. Nema sumnje da važnu ulogu u istorijskoj vidljivosti prve porodice igra to što je Fabriciova prva žena, Ana Marija Sanesi, verovatno poticala iz porodice jako sklone visokoj umetnosti o kojoj postoje brojne beleške, koje nas posredno vode do Fabricija. Pored svega toga, Fabricio Pinjateli je, kao jedini sin svojih roditelja, nasledio porodične titule, pa je morao institucionalno ili administrativno biti ubeležen i zapamćen, dok Đuzepe Spineli, kao jedanaesto dete svojih roditelja, nije mogao da se probije do značajnije uloge u istoriji. Druga grupa razloga za veću istorijsku osvetljenost aktera prvog slučaja leži u karakteristikama njihovih poseda i/ili titula. Komuna San Demetrio, iz koje su poticali Pinjatelijevi i Arkamone, istorijski je značajnija, a njeni hroničari, funkcioneri ili administratori znatno ažurniji od komuna Karačolo, Terzija i Altavila, iz kojih su poticali Spinelijevi, pa su svoju prošlost bolje obradili i iscrpnije predstavili.

Dok se prethodni doprinos papskih pisama može posmatrati kao veoma uzak, dotle neki drugi doprinosi mogu biti od znatno šireg značaja. Veoma su, na primer, značajne informacije koje iz ovih pisama možemo izvući o ponašanju

vlastele, kao i o odnosu Katoličke crkve prema moliocima. Osim što su molioci u prvom slučaju jasno naznačeni sa svojim titulama, a molioci u drugom slučaju nisu, moguće je i da je molba prvih uslišena mnogo brže: Pinjateli i Arkamoneova su se venčali osam dana nakon papinog pisma lokalnom biskupu, a Spinelijevi oko mesec dana nakon pisma. Ne možemo pouzdano znati da li je papska služba bila ažurnija u slučaju Pinjatelija i Arkamone, ili se Pinjateliju i Arkamoneovoj više žurilo. Ne možemo isključiti mogućnost da su sve navedene razlike između ova dva slučaja u izvesnoj meri nastale i zbog protoka vremena i personalnih promena u Katoličkoj crkvi: Spinelijevi su molili za dozvolu dvadeset godina pre Pinjatelija i Arkamoneove, i molili su drugog papu. S obzirom na to da je to za Napuljsko kraljevstvo, kao i za Katoličku crkvu, bio turbulentan period, nije isključeno da je tih nekoliko decenija donelo određene promene u izražavanju i odnosu prema moliocima.[30]

Zaključak

Ovaj članak predstavlja ogled o utvrđivanju potencijala zbirke papskih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom koja se nalazi u katoličkom fondu Arhiva Birta, kao izvora za proveru javnih baza podataka i interenet prezentacija i enciklopedija. Analiza je pokazala da papska pisma u vezi sa bračnom dispenzacijom mogu biti veoma korisni, a često i dragoceni izvori koji ne samo da dopunjuju ili koriguju postojeća znanja o godinama rođenja, broju titula i rodbinskim vezama među plemićima u Italiji XVIII veka, nego mogu otvarati potpuno nova pitanja u vezi sa raznim društvenim procesima. Zbog toga ova pisma nemaju samo istoriografski, nego i potencijal kao etnološki i antropološki izvori. Mora se naglasiti da ova analiza ima izvesna ograničenja zbog nemogućnosti da se pristupi dokumentima prvog reda kojim bi se na pravi način vrednovao stvarni značaj i stvarna pouzdanost pomenutih papskih pisama. U narednim raspravama osvrnućemo se detaljnije na potencijal ove građe u pogledu osvetljavanja pitanja društvene raslojenosti i kontrole diskursa u pomenutom periodu i na proučavanom području.

Izvori

Arhiv Birta, Katolički fond, Zbirka papskih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom, arhivistička oznaka 641/01.06.1725.

Arhiv Birta, Katolički fond, Zbirka papskih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom, arhivistička oznaka 618/13.06.1705.

Arhiv Birta, Katolički fond, Zbirka papskih pisama u vezi sa bračnom dispenzacijom, arhivistička oznaka 620/05.11.1717.

[30] O tadašnjim prilikama vidi Schipa 1900; Schipa 1904; Di Vittorio 1973; Giardino 2017; Lancaster 2009; Ventury 1976; Kocić 2017.

Abruzzoupndown b.d. “Rocca Calascio: the Town, the History and the Hospitality. How to get there”. Pristupljeno 20. jula 2018. http://blog.abruzzoupndown.com/2011/06/rocca-calascio-history-town-and.html

Balzo, Gioacchino del, 2001. «Cenni Storici della Famiglia Pignatelli». Pristupljeno 22. decembra 2018. http://www.pignatelli.org/storia_italiano.htm

Comunita Montana Sirentina b.d. «San Demetrio ne’ Vestini». Pristupljeno 6. juna 2018. http://www.comunitamontanasirentina.it/?comuni.sandemetrio

Da Wikipedia, “San Demetrio ne’ Vestini”. Pristupljeno 6. juna 2018. https://it.wikipedia.org/wiki/San_Demetrio_ne%27_Vestini

Frebault, H. b.d. “Fabrizio Mattia Pignatell”i. Pristupljeno 24. juna 2018. https://gw.geneanet.org/frebault?lang=en&n=pignatelli&oc=0&p=fabrizio+mattia

Italy Heritage 1998. “San Demetrio ne’ Vestini, Province of L’Aquila, Abruzzo, Italy”. Pristupljeno 23. jula 2018. https://www.italyheritage.com/regions/abruzzo/laquila/sandemetrio.htm

Libro d’Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/I. “Pignatelli – Linea dei Principi di Strongoli, Duchi di San Demetrio, Tolve e Alliste”. Pristupljeno 8. juna 2018. http://www.genmarenostrum.com/pagine-lettere/letterap/PIGNATELLI/PIGNATELLI%20PRINCIPI%20DI%20STRONGOLI,%20DUCHI%20DI%20SAN%20DEMETRIO,%20SAN%20MARCO,%20TOLVE%20E%20ALLISTE.htm

Libro d’Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/II. “Del Tufo: Linee di Lavello e Matino”. Pristupljeno 19. juna 2018. http://www.genmarenostrum.com/pagine-lettere/letterat/del%20Tufo/DEL%20TUFO-LAVELLO.htm

Libro d’Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/III. “SPINELLI: linee di Scalea, Oliveto, Castelluccio, Laurino e Aquara”. Pristupljeno 20. maja 2018. http://www.genmarenostrum.com/pagine-lettere/letteras/spinelli/spinelli.htm

Libro d’Oro della Nobiltà Mediterranea b.d/IV. «SPINELLI: Principi di Tarsia». Pristupljeno 21. maja 2018. http://www.genmarenostrum.com/pagine-lettere/letteras/spinelli/spinelli-tarsia.htm

Nobili Napoletani b.d/I, «Famiglia Pignatelli». Pristupljeno 16. marta 2018. http://www.nobili-napoletani.it/Pignatelli.htm

Nobili Napoletani b.d/II, «Famiglia Pignatelli – Arma dei Pignatelli del ramo di Strongoli». Pristupljeno 16. marta 2018. http://www.nobili-napoletani.it/Pignatelli-Strongoli.htm

Nobili Napoletani b.d/III. “Famiglia Arcamone”. Pristupljeno 10. maja 2018. http://www.nobili-napoletani.it/Arcamone.htm

Nobili Napoletani b.d/IV. «Spinelli». Pristupljeno 14. aprila 2018. http://www.nobili-napoletani.it/Spinelli.htm

Moscati, Ruggero 1935. “Pignatelli”. *Enciklopedia Italiana*. Pristupljeno 9. aprila 2018. http://www.treccani.it/enciclopedia/pignatelli_%28Enciclopedia-Italiana%29/

Palozzi, Leucio b.d. “Storia di Villavallelonga – Periodo feudale dal ‘400 al ‘700”. Pristupljeno 20. juna 2018. http://www.comune.villavallelonga.aq.it/node/598

Regione Abruzzo b.d. “Abruzzo Cultura”. Pristupljeno 11. maja 2018. http://portalecultura.egov.regione.abruzzo.it/abruzzocultura/index.do

Roditeljstvo i djeca 2018. “Imena za djecu prema katoličkom kalendaru”. Pristupljeno 30. avgusta 2018. https://www.covermagazin.com/djeca/?p=1186

Weebers, H. 2007. “Geneagraphie – Families all over the world”. Pristupljeno 13. maja 2018. http://geneagraphie.com/search.php?mylastname=PIGNATELLI&lnqua-

lify=equals&tree=1&mybool=AND&nr=50&showspouse=&showdeath=&offset=0&tree=&test_type=&test_group=&tngpage=1

Wikipedia, "San Demetrio ne' Vestini". Pristupljeno 6. juna 2018. https://en.wikipedia.org/wiki/San_Demetrio_ne%27_Vestini

Literatura

Andrea, Saverio Maria De. 1781. *Per la signora principessa di Castelcicala d. Dorotea Lagnì Carafa colla signora dichessa d'Ascoli d. Giuseppa Carafa. L'illustre signor marchese d. Ippolito Porcinari regio consigliere commessario. In banca del mag.* d'Amora. Presso gli scrivani Scarola, e Barletta.

Birta, I. i S. Nedeljković 2018. Bračna dispenzacija u XVII i XVIII veku. *Antropologija,* br. 3*,* 123–143.

Cardoza, Anthony L. 1997. *Aristrocrats in Bourgeois Italy: The Piedmontese Nobility 1861–1930.* Cambridge University Press.

Castiglione, Ruggiero di, 2008. *La Massoneria Nelle Due Sicilie: E I „Fratelli" Meridionali Del '700.* Roma: Cangemi Editore.

Cavalli Sforza, Luigi Luca, Antonio Moroni and Gianna Zei. 2004. "Consaguinity, Inbreeding and Genetic Drift in Italy". *Monographs in Population Biology* 39. Princeton University Press.

Christiansen, K. And J. W. Mann 2002. *Orazio and Artemidia Gentileschi.* Metropoliten Museum of Art, New York – Yale University press.

Di Vittorio, A. 1973. *Gli Austriaci e il Regno di Napoli 1707–1734. Ideologia e politica di svipulo.* Napoli: Francesco Giannini & Figli.

Gallo, M. 2013. *Piedi Nudi Sulla Pietra: Giovanni Baglione e l iconografia penitenziale di san Pietro.* GangemiEditore.

Giardino, A. 2017. *Corporeality and Performativity in Baroque Naples*. Lanham, MD: Lexington Books Press.

Haskins, C. H. 1905. "The Sources for the History of Papal Penitentiary". *The American Journal of Theology* 9 (3), Jul.: 421–450.

Hills, H. 2004. "'Enamelled with the Blood of a Noble Lineage': Tracing Noble Blood and Female Holiness in Early Modern Neapolitan Convents and Their Architecture". *Church History* 73 (1) Mar.: 1–40.

Kalb, D. H. Marks and H. Tak 1996. "Historical anthropology and anthropological history: two distinct programs". *Focaal,* No. 26/27, 5–13.

Kocić, M. 2017. „Vatikan od Utrehta do Raštata iz perspektive Kristijana Kola, predstavnika Velike Britanije u Veneciji". *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* XLVII (1): 43–59.

Lancaster, J. 2009. *In the Shadow of Vesuvius: A Cultural History of Naples*. Tauris Parke Paperbacks.

Lukowski, Jerzy 2003. *The European Nobility in the Eighteenth Century*. London. Palgrave Macmillan.

Nedeljković, S. 2018. "Privatni etnički arhiv između politike identiteta i sredstva društvene kontrole: primer arhiva „B" u Rumuniji". *Antropologija*, br. 2, 83–102.

Ott, M. 1910. "Pope Innocent XII". In *The Catholic Encyclopedia* 8. New York: Robert Appleton Company.

Ranke, L. 1901. *History of popes: their church and state*. New York. Colonial Press.

Rossi, Giovanni 1834. *Allegazioni del gia avvocato oggi consultore del Regno commendator Gaspare Capone socio ordinario della Reale Accademia delle Science ed onorario della ercolanese raccolte per la Real Biblioteca Borbonica dal canonico Giovanni Rossi.* Tomo XI. Napoli.

Salonen, K. and L. Schmugge. 2009. *A Sip from the „Well of Grace": Medieval Texts from the Apostolic Penitentiary.* The Catholic University of America Press.

Santagata, Severio 1751. *La vita di Giambattista Pignatelli principe di Marsico-nuovo scritta dal p. Saverio Santagata sacerdote della Compagnia di Gesù.* Libri Quattro, presso Giuseppe Raimondi.

Schipa, M. 1904. *Il Regno di Napoli al tempo di Carlo di Borbone*. Napoli: Stab. Tip. Luigi Pierro e Figlio.

Schipa, M. 1900. *Il regno di Napoli sotto i Borboni: cinque lezioni date alla Società napoletana per la diffusione della cultura (marzo-aprile 1899)*. Napoli: Luigi Pierro, Editore.

Shagir, I. 2007. "The Medieval Evolution of By-naming: Notions from the Latin Kingdom of Jerusalem". In *Laudem Hierosolymitani*, edited by Shagir, Ellenblum & Riley-Smith, 49–59. Ashgate Publishing.

Stolper, E. 1975. *La Massoneria settecentesca nel Regno di Napoli.* http://www.montesion.it/_Documenti/_Storia/_Pdf/MassoneriaSettecentescaNapoli_1776_1784.pdf

Svažić, E. 2015. *Ženidbeno pravo: skripta*. Rijeka. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu teologija u Rijeci.

Ventury, F. 1976. "Church and Reform in Enlightenment Italy: The Sixties of the Eighteenth Century". *The Journal of Modern History* 48 (2) Jun.: 215–232.

Ivan Birta
Archives Birta, Resita, Romania

Saša Nedeljković
Department of Ethnology and Anthropology,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

Papal Orders for Investigation on Matrimonial Dispensation as Historical and Anthropological Sources

Papal Encyclicals to local bishops regarding matrimonial dispensation have not been used so far as historiographic and anthropological sources. In this paper, an attempt was made to verify their usability in that sense. Two Encyclicals from the Catholic Fond of the Birta Archives were separated and it was examined, through comparative analysis, to what extent these Encyclicals were useful for checking historical data about on which there are doubts, and to what

extent they can offer new, not yet known and important information. Thereby of course, all limitations of such data and its adequate contextualization are taken into account. These are the Encyclicals in which the Pope urges local bishops to check the allegations in the request of the Naples nobles who want to marry, even though they are close relatives. Since other original documents on the studied topic are currently unavailable, and the material has not been sorted, integrated and published in the print form, the scope of the Papal Encyclicals as sources was checked by comparing it with publicly available digitized databases and internet presentations and encyclopedias.

Key words: Papal Encyclicals, matrimonial dispensation, Naples, 18th century, House of Pignatelli, San Demetrio feud, House of Spinelli

Les sommations papales d'enquête au sujet des dispenses matrimoniales en tant que sources historico-anthropologiques

Les lettres papales à des évêques locaux en rapport avec la dispense matrimoniale n'ont jusqu'ici pas été utilisées comme sources historiographiques et anthropologiques. Dans ce travail la tentative a été faite de vérifier s'il est possible de les utiliser de cette manière. Deux lettres du fonds catholique des Archives Birta ont été sélectionnées et par une analyse comparative il a été examiné dans quelle mesure elles sont utiles pour la vérification des faits historiques autour desquels il existe des incertitudes, puis dans quelle mesure elles sont à même d'offrir des informations nouvelles et importantes. En outre, il a naturellement été tenu compte de toutes les limitations que présente une telle documentation puis de sa contextualisation adéquate. Il s'agit des lettres par lesquelles le pape somme les évêques locaux de vérifier les déclarations contenues dans la requête des nobles napolitains désirant contracter un mariage bien qu'ils soient de proches parents. Étant donné que d'autres documents originaux sur le sujet étudié sont actuellement indisponibles, et que la documentation étudiée n'est ni classée, ni réunie et publiée sous forme imprimée, la portée des lettres papales en tant que sources a été vérifiée à l'aide d'un rapprochement avec des bases de données numérisées accessibles au public, des présentations sur internet et des encyclopédies.

Mots clés: lettres papales, dispense matrimoniale, Naples, XVIIIe siècle, famille Pignatelli, fief San Demetrio, famille Spinelli

Primljeno / Received: 12.12.2018.
Prihvaćeno / Accepted: 29.04.2019.